

SPROG & SAMFUND

Nyt fra
Modersmål-Selskabet
34. årgang nr. 1
Marts 2016

**Indhold: Formanden skriver 3 · Debatmøde 4 · Debat 6 · Stride ord 7 · Dialekter 8
Årbog 11 · Mange slags dansk 12 · Leksikalt 14 · Invitation 16**

Filterløst

Det er en kendsgerning, at ytringsfriheden strækker sig i sin yderste karikatur på de sociale medier.

Internettet frister brugeren, der i selvforførende øjeblikke forvandler global kommunikation til sproglig kloak. Grovhederne er tiltagende, både i substansen og i de enkelte ord. Der er ingen anden censur end det personlige filter, der synes mere end tyndslidt, og som en politiker opdagede i januar, kan det private meget hurtigt blive offentligt. Cand.mag. i dansk og sprogpsykologi, adjunkt Marianne Rathje, der har forsket i bandeord på Syddansk Universitet, siger til Kristeligt Dagblad: *„Vi har generelt fået et mere løst forhold til bandeord, og det er en følge af, at vi har det mere afslappet med vores følelser. Intet skal holdes tilbage, slet ikke på internettet.“* Marianne Rathje fastslår, at bandeord er blevet den effektive måde for den enkelte til at markere, at man ikke finder sig i noget. Det må andre så finde sig i. Undersøgelser viser, at aviserne har fordoblet brugen af bandeord over de sidste 15 år.

Det smitter selvfølgelig også af på de omgangsformer, der finder sted borte fra skærmen og det taknemmelige tastatur. Selskabets årbog beskæftigede sig med de mere urbane former for kommunikation, og det medførte en livlig debat. I forlængelse af den har Bjarne Segeffjord i dette nummer et indlæg med overskriften *„...men vi siger da „du“ til gud“*. Indlægget kommenteres af Selskabets formand, og heller ikke på den baggrund tyder meget på, at det bliver et sprogår i sus og des.

M.B.

Folketingsmedlem for DF, Alex Ahrendtsen, indledte Selskabets debatmøde, der refereres inde i bladet.

SPROG & SAMFUND

er medlemsblad for Modersmål-Selskabet og udsendes i 4 numre årligt.

Oplag: 800 eksemplarer.

ANSVARSHAVENDE REDAKTØR
FOR MODERSMÅL-SELSKABETS MEDIER:
Jørgen Christian Wind Nielsen

REDAKTØR FOR SPROG & SAMFUND:
Michael Blædel
Lyngfeldtsvej 17,
3300 Frederiksværk
tlf. 47 74 62 61
michael@blaedel.dk

LAYOUT:
Martin Sand Pæevatalu

REPRO OG TRYK:
Clausen grafik
ISSN 0108-433 X

Artikler, der offentliggøres i Sprog & Samfund, tegner ikke nødvendigvis Selskabets holdning. Eftertryk tilladt med kildeangivelse.

Modersmål-Selskabet har til formål at virke for bevarelse og udvikling af modersmålet som en grundlæggende forudsætning for dansk kultur og folkestyre. Dette tilstræbes ved:

1. At vække forståelse for betydningen af en klar, udtryksfuld og varieret anvendelse af sproget i tale og skrift – med respekt for dialekterne
2. At formidle kendskab til forskning og uddannelse vedrørende det danske sprog.

Medlemskontingent 250 kr.
(portogebyr – udlandet: 83 kr.)

Giro (netbank: reg.nr. 9570) kt.nr. 667 6901
CVR-nr. 7682-4215
Bank: reg.nr. 7853, kontonr. 103 5729

Hjemmeside: www.modersmaalselskabet.dk
Facebook: Modersmål-Selskabet

MODERSMÅL-SELSKABETS BESTYRELSE:

FORMAND:

Translatør, cand. interpret.
Jørgen Christian Wind Nielsen,
Mylius Erichsens Allé 27, 2900 Hellerup,
tlf. 2035 8675, e-post: jcn@modersmaalselskabet.dk

NÆSTFORMAND:

Cand.oecon. Henrik Munck,
tlf. 4495 2243, e-post: hm@modersmaalselskabet.dk

KASSERER:

Cand.stat. Kirsten Fenger,
Dalgas Have 6, 1. th., 2000 Frederiksberg,
tlf. 4498 1650, e-post: kf@modersmaalselskabet.dk

ØVRIGE BESTYRELSE:

Ph.d. Irina Bjørnø,
tlf. 4038 4284, e-post: belbooks.dk@gmail.com

Kontorassistent Ingrid Carlsen,
e-post: ic@modersmaalselskabet.dk

Mag.art. Adam Hyllested,
e-post: adamh@modersmaalselskabet.dk

Cand.mag. Gerda Thastum Leffers,
tlf. 4585 7644, e-post: gtl@modersmaalselskabet.dk

Seminarielektor Claus Tilling,
tlf. 3828 6648, e-post: ct@modersmaalselskabet.dk

Cand.mag. Ulla Susanne Weinreich,
tlf. 2386 3345, e-post: usw@modersmaalselskabet.dk

SUPPLEANTER TIL BESTYRELSEN:

Lektor Niels Bjerring
tlf. 3871 1790

Lektor Mette Bjørnvig Kaufmann,
e-post: mbk@modersmaalselskabet.dk

Adresseændringer bedes meddelt til sekretariatet.

MODERSMÅL-SELSKABETS SEKRETARIAT:

Pia Wind
tlf. 2028 8609, e-post: sek@modersmaalselskabet.dk

Dansk – skal, skal ikke?

AF JØRGEN CHR. WIND NIELSEN

Flygtninge har sprog. Danmark har flyttet sig fra et være et ensproget til et flersproget samfund. Der er skabt tvivl om, hvornår og hvordan vi bruger dansk. Tidligere lød det „sprog før arbejde“, nu „arbejde før sprog“. Det nye politiske mantra er ikke resultatet af videnskabelige landvindinger, men af frygt for offentlig forsørgelse, hvilket jo er legitimt nok. Den økonomiske virkelighed skaber en ny sproglig virkelighed. Lars Løkke Rasmussen siger: „Man kan altså godt arbejde og klare sig selv i Danmark, selv om man ikke taler dansk“. Mette Frederiksen siger: „Når vi bytter rundt på sprog og job, så er det fordi man ikke lærer sproget på en sprogskole. Den eneste måde at lære det på er ved at tale det. Og det gør man, når man er på arbejde“.

Direktør Steen Allan Christensen, KISS Sprogcenter, er uenig: „Vi har ikke brug for flere ingeniører, der kører taxa, fordi deres danskundervisning glippede. Vi har heller ikke brug for flere fremmedarbejdere med et arbejdspladsdansk, som typisk har handicappet dem og deres efterkommere sprogligt, uddannelsesmæssigt og socialt i flere generationer“.

Desværre agiterer en hel del danskere for helt at forlade dansk, f.eks. headhunteren Camilla Treschow Schrøder: „Vi vil have kolleger, der taler dansk. Arbejdsgiverne vægrer sig simpelt hen ved at hyre udlændinge, som ikke magter et så flydende dansk, at snakken hen over skrivebordet eller frokostsandwichen glider ubesværet“.

Camilla Treschow Schrøder når frem til den lidt overraskende konklusion, at vi skal indføre engelsk som standard på arbejdspladsen. Vibeke Skytte, direktør i fagforeningen Lederne, skriver i Berlingske Business: „Welcome to the company! Sproget er ofte en barriere, når danske virksomheder ansætter flygtninge. En løsning kan være at droppe fokus på danskundskaber og i stedet kommunikere på engelsk“.

„Vi har brug for at kunne sproget for at arbejde. Det kommer. Men vi kan ikke vente for længe,“ siger et flygtningeægtepar, der er i praktik hos Grundfos i Bjerringbro. Ifølge Charlotte Burvil, arbejdsmarkedschef i Viborg Kommune, er forudsætningen for succes, at flygtningene kan en smule dansk i forvejen. Det er den melding, hun får fra virksomhederne.

LO-formanden i Sverige, Karl-Petter Thorwaldsson, har sagt, at fokus i første omgang bør flyttes fra svenskundervisning til arbejde. Mange jobs kan klares af engelskkyndige, for eksempel i industrien og i byggesektoren, mener han. Mette Frederiksen er inspireret af den svenske LO-formand. I december måned skrev hun ellers i Socialdemokratiets medlemsblad: „Sprog og job er det vigtigste. Jeg tror inderligt på det danske velfærdssamfund. Med ret og pligt. Hvor vi taler dansk med hinanden. Hvor demokrati ikke bare er en styreform. Vores samfundsmodel kræver en stærk sammenhængskraft“.

Flygtninge er ikke slaver. De har samme rettigheder og pligter som danskere på arbejdspladserne: Løn- og arbejdsvilkår, psykisk og fysisk arbejdsmiljø. De skal kende deres tillidsrepræsentanter og kunne organisere sig, de skal kunne tale med deres overordnede og med deres kolleger, de skal deltage i det sociale liv på arbejdspladsen. Langt fra alle flygtninge kan engelsk, ligesom langt fra alle danskere kan engelsk. Op mod 20 procent af danskerne inden for LO-området har vanskeligt ved at læse og udtrykke sig skriftligt på dansk. Hvordan så lige med engelsk?

Der findes intet officielt sprog i Danmark. Grundloven er på dansk, men siger ikke noget om sproget. Det nærmeste er Retsplejeloven, der fastlægger, at rettens sprog er dansk. Måske tiden er inde til en sproglov i Danmark, der kan signalere, at i Danmark taler vi med glæde alle tænkelige sprog, men vores fælles sprog er dansk og ikke engelsk eller noget tredje!

Dansk Folkepartis sproglige rædselsscenario

Udtalte sprogdueller mellem lydhør forsamling og engageret sprogrevser

– Selv om det danske sprog ikke i dag er truet, men er blandt verdens hundrede stærkeste sprog med en tusindårig historie, er skrækscenariet, at det om 50 år er reduceret til et andenrangssprog som følge af domænetab og et dominerende dårligt engelsk blandt befolkningsflertallet, så kun et elitært A-hold mestrer det korrekte dansk. Det kan gå stærkt, hvis vi ikke passer på, fastslog Alex Ahrendtsen, da han lagde op til debat i Modersmål-Selskabet den 22. februar og efterlyste forstærket indsats og øget kærlighed til det danske modersmål.

Modersmål-Selskabet er et privat partipolitisk neutralt selskab uden offentlig støtte, der ledes af en ulønnet bestyrelse med generalforsamlingsvalgte medlemmer med forskellige politiske holdninger. I arbejdet for opfyldelsen af sin formålsparagraf om at udvikle og bevare det danske modersmål er Selskabet sprogpolitisk aktivt. For at vogte Selskabets partipolitiske neutralitet har der været debat i bestyrelsen forud for invitationen af en oplægsholder fra et enkelt politisk parti.

Afgørende har imidlertid været, at det i 2006 og 2012 har været Dansk Folkeparti (DF), som gennem beslutningsforslag om en dansk sproglov har skabt sprogpolitisk debat, og at DF efter valget i 2015 er blevet Folketingets næststørste parti. Derfor inviterede Modersmål-Selskabet DF's kultur- og folkeskoleordfører Alex Ahrendtsen til sit traditionelle februarmøde i forbindelse med den internationale modersmålsdag for at høre nærmere om partiets aktuelle sprogpolitiske planer. Hertil kommer, at Alex Ahrendtsen også har været inviteret til møder hos både Dansk Sprognævn og Dansk Sprog- og Litteraturselskab.

Den 49-årige Alex Ahrendtsen, der efter at have været medlem af Odense Byråd siden 2006 blev indvalgt i Folketinget i 2011, holdt et spændende debatoplæg, der afslørede et bredt sproghistorisk kendskab til også den internationale udvikling. Dette har baggrund i, at Alex Ahrendtsen i årene 1989-1996 studerede til cand.mag. i dansk, litteratur, religion og

Alex Ahrendtsen: "Det er min fornemmelse, at man i andre lande tager modersmålet mere alvorligt end i Danmark."

oldgræsk og siden har været beskæftiget både som forfatter og forlægger.

Alex Ahrendtsen savner en stolthed over modersmålet blandt danskerne, der samtidig afslører en enorm sproglig usikkerhed, som skyldes årtiers svigtende danskundervisning. Han efterlyser en styrket indsats fra Dansk Sprognævn, der selv frygter, at det danske sprog bevæger sig ind i en dødsspiral. Frem for primært at beskrive sproget bør Folketinget pålægge nævnet i højere grad at sætte normer for godt dansk. Det haster med at genskabe dansk sprogs status, når op til 25 pct. af alle universitetskurser udbydes på engelsk, når kommuner opretter internationale folkeskoler, og når over halvdelen af de store danske erhvervsvirksomheder har engelsk som concernsprog.

Da DF i 2012 genfremsatte beslutningsforslaget om en dansk sproglov, blev det ligesom i 2006 nedstemt

af alle andre partier. Et flertal i Folketinget bestående af DF, S, SF og EL vedtog i 2008 en beretning om at oprette et terminologicenter, der skulle drive en flersproglig termbank, men det er der endnu ikke kommet noget ud af. Derfor agter DF at styrke bestræbelserne for et bedre dansk ved at støtte Sprognævnets sprogteknologiske arbejde, som bl.a. omfatter undervisningsprogrammer, automatisk oversættelse, grammatik- og stavetekontrol, kunstig intelligens og talegen- givelse. På lignende måde har DF bidraget til at sikre udviklingen af de digitale sprogværktøjer i Ordnet.dk ved på finansloven at afsætte tilskud på 1,5 mio. kr. i hvert af finansårene 2017-2019.

Allerede under debatoplægget kom der spontane sproglige korrektioner fra de fremmødte og muntre ordvekslinger med oplægsholderen, og det fortsatte efter oplægget med mange kommentarer, eksempler og forslag, der blev styret af Modersmål-Selskabets formand Jørgen Chr. Wind Nielsen. Fx: – Dialekter- nes bidrag til variation i dagligsproget bør styrkes gennem medier og undervisning. – Fortidens tydelige teaterdansk er afløst af et naturtro, men uforståeligt filmsprog i fjernsynet. – Grammatiske fejl og dårlige sprogvaner bør påtales, jf. Dansk Sprogværn. – Fremmedsprogsundervisningen bør styrkes med engelsk som internationalt kommunikationssprog. – Danske studerende skal ikke undervises af danske undervisere på dårligt engelsk, når erfaringerne viser, at indlæring og forståelse fremmes ved under-

Militærhistorikeren Hans Chr. Bjerg havde et indlæg i debatten.

visning på modersmålet. – Større kritisk fordansket overtagelse af engelske fremmedord som fx „tjekke“. – Uvidenhed om sproget bør modvirkes gennem undervisning i retorik i folkeskolen. – Sprogfejl og sjusket udtale blandt politikerne afslører deres manglende interesse for sproget. – DR bør efterleve sin egen sprogpolitik fra 2009 gennem større krav til de ansatte. – Alle bør gøre sig mere umage ved at undgå sjusket udtale og utydelig hurtigtsnak.

Ved sin takkende afslutning på debatmødet kunne formanden afsløre, at Modersmål-Selskabet er medarrangør af en konference på Christiansborg fredag den 16. september med temaet Sproget i medierne, herunder DR.

Foto: Kaj Gøgsig

Resultatet af konkurrencen i Sprog & Samfund nr. 4, 2015

Blandt de indsendte rigtige løsninger er udtrukket Ole Colstrup i Ballerup og Pia Sander i Højberg, der har fået tilsendt deres præmie i form af et eksemplar af „Dansk i tusind år“.

Vi takker deltagerne for interessen og ønsker alle et godt nytår 2016.

På Modersmål-Selskabets vegne næstformand **Henrik Munck**

PS. Den rigtige løsning var: **1)** Jellingestenene; **2)** Jyske Lov; **3)** Jammersminde; **4)** Ludvig Holberg; **5)** H.C. Andersen; **6)** Retskrivningsreformen.

... men vi siger da „du“ til Gud!

AF BJARNE SEGEFJORD

I muntre stunder fantaserer jeg om at skulle adressere en tale til en stor forsamling med disse ord: „Deres Majestæter, Deres kongelige Højheder, Deres Excellencer, mine damer og herrer!“ Men hvis nu også Gud er til stede! – hvad så? I ophøjethed må Gud vel indtage tronstolen. Dalai Lama og paven titulerer man vist med „Deres Hellighed!“ Men jeg er ikke sikker på, at Gud vil lade sig fornøje med en sådan frase. Alt det andet er jo også blot fraser, men nyttige at have ved hånden, når lejlighed byder sig. Man tilslutter sig i hvert den flok (som desværre bliver mindre og mindre), som benytter sig af begrebet *pli*. Den megen debat om høflighed og høvisk tale er kommet på mode, efter at de sociale medier er blevet føjet til vores muligheder for at smide skidt og lort i hovedet på hinanden.

I den forbindelse vil jeg lige trække Grundtvig af stald. I *Åbent brev* til sine børn skrev han blandt andet:

Et jævnt og muntret liv på jord
Som det, jeg ville ej med kongers bytte,
Opklaret gang i ædle fædres spor
Med lige værdighed i borg og hytte,
Med øjet ... osv.

Se, det er netop, hvad det handler om. Ingen leflen for personer af højere byrd end én selv. Alle er lige for livet, og ingen har så vidt jeg ved bedt om at blive født som kejsere, paver, ransmænd eller sociale tabere. Vi er alle lige for livet, men ikke for tilværelsen. Grundtvigs ord er værd at skrive sig bag øret. Ikke mindst for dem, som har et opdrageransvar. Skulle det ske, vil vi slippe for perfiditeterne i de sociale medier.

Så jeg vil stille og roligt fortsætte med at sige „du“ til Gud, fordi også vi er fælles om livet, som jeg siger „du“ til ministre, borgmestre og snedkersvende, selv om jeg godt ved, at nogle bor i borg og andre i hytte.

Formanden kommenterer

Da jeg så overskriften på Bjarne Segefjords debatindlæg var min første indskydelse: „Manden har jo

ret. Vi siger da du til Gud“. På mødet om præsentation af Selskabets årbog „Hilseformer & Høflighed“ i november måned 2015 fik tiltaleformen „du“ en ret hård medfart, som det bl.a. fremgår af Henrik Muncks reportage fra årbogsmødet i Sprog & Samfund nr. 4/2015.

Men det er jo rigtigt. Vi siger du til Gud. Den største, stærkeste og mest indflydelsesrige kulturbærende institution i Danmark, nemlig den kristne kirke, er fuldstændig du-baseret. Og der bliver sagt du til os, blandt andet i de ti bud: „*Du må ikke have andre guder end mig, Du må ikke misbruge Herren din Guds navn, Du skal holde hviledagen hellig*“, osv.

Henrik Munck skriver i sin reportage: „*Efter 60 års sprogkamp har tiltaleformen Du næsten fortrængt det danske De, men det har hos mange efterladt en vis usikkerhed og et behov for fortsat at kunne vise høflig afstand og respekt*“. Videre: „*Det begyndte i 1956, da der stiftedes en socialdemokratisk forening til fremme af brugen af tiltaleformen Du*“. Og „... som sognepræst oplevede menighedens usikkerhed i valg af tiltaleformen til præsten“.

Hvoraf kommer usikkerheden om behovet for at vise høflighed og respekt? Viser vi ikke høflighed og respekt, når vi henvender os til Gud? Prøv trosbekendelsen: „*Fader vor, du som er i himmelen, helliget vorde dit navn, komme dit rige*“. I ægteskabsritualet siger præsten du til brudeparret: „*Vil du, Rosmarin, tage Karse her til ægte. Og vil du, Karse ...*“ Og i bønnerne til Jesus Kristus i salmebogen: „*Herre Jesus Kristus, vi beder dig for vore brødre*“. Og i julesangen: „... *når du strammer garnet, kvæler du jo barnet*“.

Enhver dansker, der er født og opvokset her i landet, er vokset op med tiltaleformen du i kirkelige tekster. Det virker ikke, som om der skulle være et behov for at vænne sig til du-tiltaleformen. Når vi kan sige du til Gud, du til Jesus og være dus med dyrene, hvorfor kan vi så ikke sige du til Dronningen og du til hinanden?

Jørgen Chr. Wind Nielsen

Den matte omtrentlighed sløver

AF JULIE FABRICIUS

Sprogets velsignelse er dets ustandselige bevægelighed. Det kan ikke bruges op; altid et nyt ord i sprogets forrådskammer. Vi knyttes sammen i ord, og det er aldrig ligegyldigt hvordan vi siger hvad. Ord kan også miste indhold hvis de bruges i flæng. Omvendt fylder det rigtige ord på rette tid os med glæde og bevægelse.

Når dronningen siger udfordringer fire gange i nytårstalen gør hun sig næppe ordets indhold klart. S-formand (Berlingske 1.1.) skriver om „udfordrende globale kastevinde“. Kan vinden være udfordrende? Regeringen har „bagudrettede“ ambitioner, siger hun. Vi må finde „fremadrettede svar“ og „langsigtede“. „De udfordringer der møder vores verden kræver ikke blot dag-til-dag-politik, men reelt lederskab“. Hvad er modsætningen? Hvad betyder dag-til-dag-politik og reelt lederskab? Svaret ligger i kastevindene.

Også hun taler om udfordringer. Bl.a. i forhold til flygtninge. Det kunne være mere præcist at tale om de problemer Danmark og Europa står i. En udfordring at løse det problem.

Sproget er gavmildt, men også strengt. *Udfordring* er et plus-ord, men det skifter lige så umærkeligt værdi fordi det bliver brugt i flæng og er en dag uanvendeligt.

Sammenhængskraft er et andet modeord – imidlertid så udvandet at ingen kan forklare hvad det egentlig dækker. Nogle mener det har noget med dronningen at gøre; andre at det er flag og flæskesteg. Men vi er vel enige om at det er sproget der samler os her i *nærområdet*.

S-formandens ord om massive *udfordringer*, *fremadrettede svar* på *den lange bane* er meningsløse; tanken er ikke klar.

Når vi åbner munden får vi en reaktion – medmindre væggen er samtalepartner.

Vi *liker* ikke uklar tale. En sløv blanding af dansk og engelsk, som hørt hos bageren forleden: „Jeg *tænker* at jeg vil have et grovbrød“. Imponerende tankevirk-somhed ved køb af brød.

Den matte omtrentlighed sløver øret, ordene glider gennem ens bevidsthed uden at slå sig ned. Sproget, vores identitet, fortæller hvem vi er; det gode sprog, det man husker, taler til følelserne.

Det betyder imidlertid ikke at sproget skal udsmykkes for at blive husket. Man skal først og fremmest fastholde sprogets gennemskuelighed.

Et meget benyttet udtryk: at *spørge ind til* er op-pustet sproget. Som om man spørger mere når man spørger *ind*. Men det lille adverbium fratager verbet dets kraft. Jeg vil ikke bare spørge dig om hvordan du har det, men jeg spørger *ind til*. Man kan sammenligne det med en overpyntet kvinde. Som en gammel velhavende tante med så mange dyre ringe at hun dårligt kunne løfte kniv og gaffel.

Vi åbner munden for at blive hørt og vil også gerne opfattes troværdige. Men det afhænger selvsagt af *hvem* der taler. Hvis man ikke kan fæste lid til manden, er det jo ligegyldigt *hvad* manden siger.

Når statsministeren i nytårstalen to gange siger *ordentlighed* og smiler *smilet*: „vi har ry for at handle med *ordentlighed*“ kunne man ønske sig at have „to hoveder at tage sig til“ som daværende tidligere V-minister Thorvil Kristensen engang sagde. Her blev sproget med ét nyt og levende. Løkke Rasmussen tilføjede: vi skal have *mod til godhed*.

Som om det er noget helt særligt for det *danske* menneske at udøve godhed. Det er det åbenbart for *danskerne* siden han nævner det; og man skal ikke *flashe* den. For så er det ikke godhed mere. Man må åbenbart ikke trives ved at gøre det gode for så er det ikke godt.

Det er jeg *nødt til at sige*, et populært men forskruet udtryk. I de situationer hvor det bliver brugt er der næppe nogen der bliver *nødt* til at vide noget. Jeg bliver *nødt* til at sige at jeg ikke gider høre på dig. Man kan nøjes med at sige det som det er!

Det oppustede dvaske sprog vækker kun irritation. Som udgangspunkt er det jo ikke derfor vi åbner munden. Klæd sproget af ind til benet. Tænk før du taler.

Julie Fabricius er journalist, cand.mag. i dansk og retorik. Modtog Modersmål-Prisen 2015.

Bornholmsk vin og dialekt

AF MARIE MAEGAARD, MALENE MONKA OG JANN SCHEUER

Vinbonden og dialekten

På vingården Lille Gadegård på Bornholm viser vinbonden Jesper Paulsen turister rundt gennem hele sommersæsonen. Turisterne kommer for at se og høre noget om vinproduktion, men de kommer især for at få en ægte bornholmsk oplevelse. Vinproduktion er ikke det de fleste forbinder med Bornholm, og derfor virker ideen om at opleve det ægte Bornholm ved at besøge en vingård ved Pedersker umiddelbart usammenhængende. Det er den imidlertid slet ikke, og her spiller sproget en meget stor rolle. Jesper Paulsen taler nemlig bornholmsk, og det gør han også på sine rundvisninger. På sin hjemmeside annoncerer han rundvisningerne, og her står der bl.a.:

„Rundvisningen tager 38 minutter og handler også om vin, kvinder og politik... på bornholmsk“ og senere: „Vinbonden snakker bornholmsk og hurtigt“. Det bliver altså fremhævet som vigtigt allerede på gårdens hjemmeside, at rundvisningerne foregår på bornholmsk. Som Jesper Paulsen selv forklarer:

„Jeg har tænkt på, at der er mange turister, der kommer til Bornholm, de kommer ned til Snogebæk og til Allinge og Gudhjem, og dér står jo københavnere og sælger deres is og slik. De hører aldrig det bornholmske sprog, de ser aldrig en bornholmer, de kommer aldrig ud på landet og ser en ko eller en gris eller noget som helst. Og der tænkte jeg, at jeg måske kunne skrive, at jeg snakkede bornholmsk. Vi har faktisk fået henvendelser fra folk, der sagde „det er første gang, vi har hørt nogen, der har snakket bornholmsk“, når de kommer herved. Så det er jo også en tilkendegivelse af, at det var interessant, så det bruger jeg lidt på den måde der.“

Jesper Paulsen er altså selv klar over, at det han sælger især er den sproglige oplevelse. Dermed ikke være sagt, at han taler bornholmsk for turisternes

skyld. Jesper Paulsen er opvokset på den gård, han nu driver, og han er opvokset med den bornholmske dialekt. Som han selv forklarer det, så kan han faktisk ikke tale anderledes. Han taler altså ikke bornholmsk for at sælge turistoplevelser, men snarere kan man sige, at han har opdaget, at det er noget, han kan give opmærksomhed og bruge i sin forretning for netop at skabe denne bornholmske oplevelse hos turisterne.

Sprog, sted og turisme

Turisme handler om at rejse til et andet sted end dér, hvor man er til hverdag. Turisten har ofte fokus på det særegne ved et sted og søger den autentiske oplevelse – en følelse af at have oplevet noget ægte. For naturturisten kan det fx være oplevelsen af den uspolerede natur, og for kulturturisten kan det fx være oplevelsen af den traditionelle kultur knyttet til et sted. Autenticitet er imidlertid et komplekst begreb. Især i turistindustrien bliver det tydeligt, at den autentiske og den uautentiske er to sider af samme sag. Når souvenirbutikker i Nordfinland eksempelvis sælger „traditionel samisk keramik“, sælger de keramik som fremstilles specifikt til turisterne. Der er altså ikke tale om at de krukker, kopper og skåle, som turisterne køber, nogensinde har indgået i en samisk husholdning. Tværtimod er de fremstillet med det formål at tjene penge på, at turisterne køber dem. For turisten er det ikke brugsværdien, men symbolværdien der er den væsentlige, hvorimod det i den traditionelle samiske kultur var brugsværdien, der var den væsentlige. Turisme handler i høj grad om at transformere det hverdagslige til noget eksotisk og fantastisk. I den forstand bliver de såkaldt „autentiske“ kulturgenstande uautentiske i samme øjeblik, de produceres og sælges som symbolgenstande.

Turister kan imidlertid sagtens opleve ting, personer og hændelser som autentiske, selv om de ved, at de er produceret eller finder sted til deres ære og ikke ville have eksisteret ellers. Det kan være tilfæl-

det med keramik som i eksemplet ovenfor, eller det kan være tilfældet med eksempelvis rundvisninger, hvor turister vises rundt på et sted af en „indfødt“ eller en person, der på andre måder kan ses som en autentisk repræsentant for stedet. I den slags rundvisninger kan sprog og dialekt spille en stor rolle for turisternes oplevelse af, om en person hører til eller ej. Dialekt er noget af det, som klarest kan signalere et tilhørsforhold til et bestemt sted, og derfor er dialekt oplagt at benytte til at markedsføre noget som autentisk for turister. Det er netop sådan, vinbonden på Lille Gadegård bruger sin bornholmske dialekt.

Gæsternes opfattelser

En ting er imidlertid, hvordan man fra vingårdens side markedsfører det som noget specielt og interessant, at „vinbonden snakker bornholmsk og hurtigt“; noget andet er, hvordan turisterne – gæsterne – opfatter det. I vores studie af brugen af dialekt på vingårdens rundvisninger har vi benyttet os af forskellige former for data for at belyse netop dette. Ud over interview med vinbonden selv har vi foretaget en spørgeskemaundersøgelse blandt ca. 60 gæster, udført interview med udvalgte gæster, optaget og observeret fire rundvisninger, samt analyseret hjemmesiden.

Resultaterne af spørgeskemaundersøgelsen viser, at det i høj grad lykkes for Jesper Paulsen at gøre rundvisningen til en autentisk bornholmsk oplevelse. Et af spørgsmålene i skemaet lød: *Synes du generelt, det er vigtigt at opleve det lokale sprog eller den lokale dialekt, når du rejser?* Kun én af gæsterne svarede negativt. Alle de andre mente, at dialekten var en del af oplevelsen ved et sted. Gæsterne uddybede deres besvarelser. Ud over at disse besvarelser pegede på, at den lokale dialekt bidrager til ferieoplevelsen, og at den er med til at give en mere „autentisk følelse af ferien“ (som en gæst skrev), var der en del gæster, der svarede mere generelt, at det er vigtigt at bevare de danske dialekter.

Besvarelserne på flere af de øvrige spørgsmål viste, at gæsterne opfatter bornholmsk som „syngende“, at det „lyder svensk“, og at det kan være lidt svært at forstå. Den oplevelse nogle af gæsterne har af, at bornholmsk er syngende, kan sandsynligvis forklares ved, at tonegangen i trykgrupperne er anderledes end i standarddansk, og at bornholmsk ikke har stød.

Bornholmsk tillægges altså umiddelbart positiv værdi af de turister som besøger vingården. Selv det at bornholmsk i besvarelserne fremstilles som noget, som er svært at forstå, kan vi i denne sammenhæng se som noget positivt. Som nævnt er det eksotiske og fremmedartede netop en del af turistoplevelsen, og dette gælder også sprog. Derfor kan et meget anderledes sprog eller en lettere uforståelig dialekt sagtens bidrage positivt til turistoplevelsen. Optagelserne fra rundvisningerne viser, hvordan gæsterne indimellem har store problemer med at forstå, hvad Jesper Paulsen egentlig siger, men samtidig viser vores analyser, at det egentlig ikke er så vigtigt for dem, om de forstår alt, hvad der bliver fortalt. I og med at det er uforståeligt for dem får de netop oplevelsen af det eksotiske og anderledes.

I vores interview med gæsterne udtaler de sig også om brugen af bornholmsk dialekt i rundvisningerne, og de forklarer at det er vigtigt for dem at det er 'en ægte bornholmer' der viser rundt. Det er altså tyde-

Marie Maegaard

Malene Monka

Jann Scheuer

ligt at Jesper Paulsens brug af bornholmsk bidrager væsentligt til turisternes oplevelse af rundvisningen som en bornholmsk oplevelse og af vingården som et bornholmsk sted. Casen er altså ekstra interessant fordi vin ikke er et traditionelt bornholmsk produkt (som fx sild), og derfor kræver det ekstra arbejde fra vinbondens side at fremstille vingården som autentisk bornholmsk.

Dette formår han imidlertid at gøre, og her spiller dialekten en afgørende rolle. Dialekten bliver som vi har set et kommercielt produkt som sælges sammen med resten af turistoplevelsen. Studiet af Lille Gadegård viser hvordan dialekt kan benyttes i turistindustrien til at skabe en oplevelse af stedsbundethed og autenticitet.

Dialekter

Dialekter goer åller wæk. Di wil åeltier wæer dær. De jænnest, dær sker mæ dæem, ær, at de fåajjer sæ hiele tien, mæn fåswee, de jør di intj.

Jeg læser altid med stor fornøjelse Sprog & Samfund. Det er en skam, at det kun udkommer fire gange årligt.

Der er altid mange fine artikler og referater i bladet, men Modersmål-Selskabet lever ikke op til sin formålsparagraf, pkt. 1. At vække forståelse for betydningen af en klar, udtryksfuld og varieret anvendelse af sproget i tale og skrift – **med respekt for dialekterne**.

Det er ikke nok med at have respekt for dialekterne. Det skal også vise sig på skrift i Modersmål-Selskabets eget blad, ellers ligger respekten på et meget lille sted hos de betydende og toneangivende personer i Selskabets topledelse.

Di pæen oer ær så næem å strø uk, mæn så swæer å løew op te.

A ska da nok hjælp jær, hwees I mångler noen, dær ka skryewe på dansk ue frå uekånts Danmark, mæn sæfølgli – I ka da osse bær brueg dæem, I håer iTjøb-benhawn, de ær jow osse en uekånt, mæn de ma jow nok intj høers på bjærge.

De blywwer sommtier lett eejspist, hwis intj mæ passer møj på. De jæller deswæer åelt få mænne steer, siel hær i Vendsyssel. Mæn wi ka jow intj jøerr få, at wi ær beer end di flæest. Wi goer bær intj å præler å et.

Sprogbrug

Det er ikke bare de unges sprogbrug, der er i forfald. I radio og tv høres alt for ofte voksne personer, der bander, som om det giver deres ord bedre vægt. Nej, tværtimod – det virker nedsættende på både lyttere og seere, og skulle der nu falde nogle bevingede ord, så

forsvinder det hele i banderi.

Modersmål-Selskabet burde tage klar afstand fra alle eder i det danske sprog. Man kan ikke bevare et pænt sprog, hvis man tillader alle unoder.

Det hjælper ikke, at man – som Dansk Sprognævn siger – at når man har sagt et ord forkert tilstrækkeligt længe, så skal det opgraderes til brug i vort danske sprog.

Gælder det også eder, for så får nævnet meget travlt.

Vi er som sprogformidlere nødt til at sige nej til de værste sprogfejl. Det hjælper jo „Fanden gale mig“ ikke at påstå noget andet.

Fik mit argument bedre klarsyn ved at skrive denne ed?

I mine øjne overhovedet ikke.

Det passer måske nok fint til de unges sprogbrug, men her må vi sige nej. Vi må bevare sproget rent for disse ord. Vi må på alle måder prøve at være et godt eksempel.

Når speakere/journalister bander i radio/tv, så burde de sættes fra bestillingen.

Så vil mange indvende, at der er en mængde grænsetilfælde, selvfølgelig, men alle foredragsholdere og skrivende personer skal altid tænke sig om, når de bevæger sig ud på overdrevet.

Det er jo ikke bare de dårlige udtalelser, der hænger ved, når de gentages. Nej, det gode sprogbrug hænger også ved, når vi gentager det mange gange, så det må vi simpelthen altid gøre.

Så ka wi no feej uk å de, så ær møj wojjen.

De ska wæer met håb få fræmtien !

Kristian Jensen, Søndermarken 10, 9320 Hjallerup.
kpie@stofanet.dk

Årbog om sproget og bordets glæder

AF GERDA THASTUM LEFFERS

Samtalen, den gode, hvor vi giver os tid til at hvile i ordene og føle os sprogligt berigede, når vi slutter den, er en af demokratiets rigeste kilder. Den er uundværlig for dem, der har noget på hjerte. Noget dybere og mere gennemtænkt end de spontane, korte udbrud, vi har vænnet os til.

Den er nødvendig som mad og drikke, og sidstnævnte har derfor en naturlig værdi som emne.

Beskrivelsen af festlige måltider gør os ordrige og giver stemmen den imødekomende tone. Vi får glade øjne, glæden smitter indad, og temaet udvikler og udvider sig, når blot vi tager os tid.

Karen Blixen lærte af sin amerikanske forlægger i sin tid, at ville man sikre sig en læserskare, skulle man skrive om mad. Hun skrev derefter „Babettes Gæstebud“ og erfarede hurtigt, at forlæggeren havde ret. Vi nikker bekræftende. Dejlige billeder af lækre råvarer, frugt og grønt og andet dukker op, og vi bliver positivt stemt. Vi holder af at tale om det spiseliges oprindelse, dets fremstilling, dets smag, kalorie- og vitaminindhold og dets udseende og duft, om vinen vi drikker til og dens oprindelsesland. Vi spiser det rigtige og taler gerne om

nydelsen ved synet af den friskplukkede frugt, duften af svampene fra skovbunden, lyden af de grønne salatblade når de knirker i hånden og smagen af den færdigbehandlede dyreryg fra vildthandleren eller fra egen jagt. Lystfiskeren strækker armene længst muligt for at beskrive sin fangst, og vi mærker havduften.

Samtalekøkkenet dukkede op, da årvågne designere og køkkenarkitekter gik sammen og tog *pulsen på dagens sproglige situation*. Det store rum i hvidt og stål med siddepladser omkring kogeøen har direkte linje bagud til bålpladsen, hvor stegen på spyddet drejede saft og aroma fra sig til glæde for dem, der sad forventningsfulde i flammeskæret. Det er en evig sandhed, at „okser og vildsvin, markens urt, fjerkræ og fisk og sødt og surt“ hører til det positivt associative register og „tror De at al den ting er groet, blot for at visne på sin rod, nej for at skænke kraft og mod skabningens stolte herre“.

Vi håber, den kommende årbog endnu engang kan bekræfte Farinellis ord og siger tak til de forfattere, der allerede har meldt sig som deltagere i bogen, der som altid udkommer i november.

Vil du acceptere cookies?

AF JØRGEN CHR. WIND NIELSEN

„Vil du acceptere cookies“ er et spørgsmål, du tit støder på, når du besøger hjemmesider på internettet. Men ved du, hvad det betyder? Det er der nemlig mange, der ikke gør. Det viser en aktuel undersøgelse fra kommunikationsbureauet Bjerg K: „Det offentlige digitale overvågning 2015“.

Kommunikationsbureauet Bjerg K har undersøgt danskernes holdninger til digital overvågning, og om vi forstår de situationer, hvor vi accepterer overvågning. Undersøgelsen viser, at et stort flertal har svært ved at forstå centrale ord i de tekster, som vi accepterer digital overvågning på baggrund af. Fire ord blev undersøgt:

- IP-adresse: 5,9 % af danskerne forstår ordet. 20,9 % forstår det delvist.

- Cookies: 10,5 % af danskerne forstår ordet. 40 % forstår det delvist.
- Tredjepart: 23,5 % af danskerne forstår ordet. 28,8 % forstår det delvist.
- Samtykke: 81,8 % af danskerne forstår ordet. 0,3 % forstår det delvist.

Begrebsforståelse

Respondenterne blev spurgt om deres kendskab til ovenstående fire ord, der ofte anvendes, når internetbrugere informeres om, at der indsamles data om dem på nettet. I databehandlingen har virksomheden vurderet hver besvarelse og kodet den som enten rigtig, delvist rigtig eller forkert. Hvis du vil vide mere, kan du læse det på Modersmål-Selskabets hjemmeside.

Peder Palladius

AF GEORG SØNDERGAARD

Som den sidste i vores gennemgang af dansk sprog i 1500-tallet skal nævnes *Peder Palladius* som i 1537 udnævntes til biskop over Sjællands stift. Han var født 1503 i Ribe, hvor hans far, Peder Esbernsen var „pladeslager“, dvs. fremstillede rustninger. Han havde studeret seks år i Wittenberg under navnet *Petrus Espernus Pladius Ripensis*. Her blev han 1533 magister i teologi. Før han tog tilbage til Danmark, erhvervede han den teologiske doktorgrad, noget som både Luther og Melanchthon har medvirket til. Samme år vendte han tilbage til Danmark og blev straks af Chr. III udnævnt til at være biskop over Sjællands Stift med den hovedopgave at forestå opbygningen af en luthersk kirke i Danmark.

Det var i sig selv en kolossal opgave at bringe orden i det kaos som reformationens omvæltninger i kirken havde medført. Præsterne skulle visiteres, de uduelige afsættes, kirkerne skulle renses for alle katolske levn, menighederne oplyses om den nye lære.

I løbet af seks år besøgte Palladius samtlige 390 kirker i sit stift. Fra disse besøg har han efterladt et imponerende vidnesbyrd, sine personlige notater i den såkaldte *Visitatz Bog*. I mange år eksisterede den kun i afskrift fra originalen som man troede var forsvundet indtil den i 1866 blev fundet og i 1867 for første gang udgivet på tryk.

I visitatsbogen beskrev han kirkernes indretning og brug, gejstliges arbejde, gudstjenesten, fattigforsorg, ægteskabssager og meget andet som han foretog for det sjællandske bondefolk. Alt er fremstillet enkelt, veloplagt, pædagogisk, krydret med anekdoter og oplevelser fra rejserne. Det er en uvurderlig kilde til viden om samtidens danske kirke- og kulturhistorie.

Palladius' evne til at bruge sproget er legendarisk. Det ses både i ordvalget og sætningsbygningen der har træk fra talesproget. Det ses også i den stilistiske holdning der præger Palladius' personlige henvendelsesform. Hans evne til at tale enkelt og klart præger alle hans skrifter, men allertydeligst kommer det frem i hans personlige formaninger til den sjællandske bondebefolkning i visitatsbogen.

Indholdet er opdelt i fem „parter“: om kirken, om menigheden („folket“), om præsten, om helligdage og bededage, om de fattige, om en række andre vigtige emner, en række afgørende sider af tilværelsen, set fra en kirkelig synsvinkel.

Første part handler om kirken, hele dens ordning og indretning og om menigheden „huad de skulle gjøre udj deris sognekirke“. Derefter følger en detaljeret gennemgang, f.eks.: *gå til kirke, tage deres børn med, bede, høre Guds ord, gå til sakramente osv.*

I anden part er mange af Palladius' formaninger mere konkrete. Det ses f.eks. i denne formaning til „pigerne och møerne“:

„Forvarer eder, at I lade eder iche belokke heller beligge af skalke! Bier saa længe, til Gud sender eder et godt bud, saa komme I til et skamløs brød; ellers blive I skarns skøger og fordærvet, ja forsmaaet og foragtet kvinder alle de dage, I leve paa Jorden, saa hver mand véd siden at spotte, forhaane og forskyde eder, som I kan vel se eder i spejl paa de skarns folk, som har ladet skalke faa deres vilje med dem.

Naar en skalk haver fanget sin vilje med dig, da er han den første, som forsmaaer og forskyder dig, i hvor sødt han lover dig; han var da tilfreds. Du var en hare og løb for en hob mynder; han haver da faaet det, han vilde have. Du sidder igen med baade skam og skade, det maa du vente dig af hannem og intet andet. Men naar den kommer, som dig vil have til hæder og ære, da beraad dig med Gud, med slægt og venner, gak ikke af deres raad. Se dig endda vel for, hvem du tager ved haanden, naar du gaar i dansen! Der ligger dig mact paa.

Visitatsbogen indeholder dog meget mere end formaninger og advarsler mod diverse farer og fristelser. I den menneskelige verden skal der også være frihed til at leve livet. Og behandle hinanden med respekt:

„Når I kommer tilsammen og skulle drikke en skål øl over eders tørst med hverandre, da bagtal ingen. Lad hver være god for sig, sid ikke og regn op fra den ene byende til den anden, som de ugudelige gør ...

Sid hellere og syng en god vise tilsammen, og når du est glad, så gak hjem med din hustru og lad hende få en god aften, når du har haft en god dag. Spild ikke din bærme på hende, sæt hende ikke i rette, når du est drukken og fuld, det gør ingen dannemand. Haver hun brudt dig noget imod, hvorfor du jo vil undervise hende, da gør det, når I er lige (dvs. *under lige vilkår*), om morgenen tilsammen i sengen, eller når I er både (dvs. *begge*) fastende og ædru, og lad endda ingen høre derpå, om du kan undvære (dvs. *undgå*) det, på det, at du skalt ikke selv komme din hustru i vanry. Tag hende med gode, spagfærdige ord: Kære hustru, det og det haver jeg hørt om dig, så og så bærer du dig ad i det og det stykke. Jeg vil ikke have sådant mere. Jeg varer dig ad tilforn (dvs. *på forhånd*), gør det ikke tiere, ellers skal jeg tage dig til mistykke, det må du forlade dig til. Mærk, at jeg har sagt dig det.”

Palladius slutter med en beskeden forsikring om at Visitatsbogens befalinger blot er givet på hans herres og konges vegne og at menigheden skal tage det i „den bedste mening.“ Det hele afsluttes med en lille bøn:

„Bed nu et Fadervor for den fattige mand i Farendløse, som er besat, og for den fattige pige i Gentoft, for den sognedegn i Ferslev, som

Præfation.

J gode Bristne, som bygge og boe udi
 Bogumna, gionne jeg liker kinnlegan til
 hant, at von Maadger hanner kongemajst.
 faar indtillat mig har omkring Vinlands Land,
 at forfarer udi alle Bogum. Byer, om nu Kristen
 Almin faar herre watten for til Vials Tulegud, som
 det sig bør, om der watten hiel. Vli end Maagt for
 der efter. Peder Maadir Ordinants, og forladt
 Almin faar og lampen sig herafter udi alle
 Maad. Naar jeg og ha forkommen udi Jesu
 Maad at forfarer det samme for liker, herfor
 vil jeg først lade liker for mit Befalings bonn,
 og sedan og ha handt med liker efter som mit for-
 ber indviler. Endnu liker kinnlegan og gionne
 at I blivne Maalanger tilsammen, efter at min tre-
 ligst gionne sig ille faa, at jeg Land kommer til liker
 forer der igjen, ja ille forer heren alle forer flar.
 der der, fornuet jeg faar ha Dragnet Vindland
 igiannan, at I herfor forer og mæde det, som I
 vil forer befor, forfarer udi at I kuller ille det

Indledning til Peder Palladius' Visitatsbog (1550) i en fuldstændig afskrift, det såkaldte Kristiania-manuskript. I den form havde visitatsbogen eksisteret i 300 år, indtil et manuskript i 1866 blev fundet på Det Kongelige Bibliotek og kort tid efter udgivet.

ligger på sygelejet og for jer selv, at I må forstå og huske alt det, som I har hørt her i dag, og fremfor alt: bed for vedvarende fred, og for at vi må udnytte freden rigtigt. Sig nu alle af hjertet: Fader vor osv.

Nu befaler jeg jer så allesammen til vor herre Jesus. God nat kære børnlille. Gud bevare jer alle i sin nåde, amen.”

Hvor mange ord findes der?

AF LORÁND-LEVENTE PÁLFI

Hvor mange ord findes der i det danske sprog? Hvor mange på engelsk, på tysk osv.? Spørgsmålet, der ofte er blevet rejst både af sprogforskere og lægfolk (jf. Rasmus Yde Posts artikel 'Engelsk har næppe flere ord end dansk' på www.videnskab.dk, 23. november 2012, om Mathias Hedetofts forskning), synes ikke at kunne besvares endegyldigt.

Måske tænker læseren: „Kan man ikke bare kigge i den største ordbog, der findes for det givne sprog?“. Nej. Det nytter ikke. For det første findes der ikke store ordbøger for alle sprog. Langtfra. For det andet kan følgende siges med absolut sikkerhed om alle ordbøger: Det antal ord, de indeholder, er meget lavere end det antal, de ikke indeholder. Desuden betinges et ords eksistens ikke af, at det er optegnet i en ordbog. Tænk blot på alle de sprog, der slet ikke findes på skrift. Ifølge Ethnologue (et forskningsprojekt, der har eksisteret siden 1951 med det formål at kortlægge verdens sprog) findes der i verden *anno* 2015 omkring 7100 sprog; af disse er mindst 700 og højst 3500 aldrig blevet skriftsat. Når Ethnologue ikke kan sige det nøjagtigere, skyldes det manglende data.

Lad os begynde et sted. Det er muligt, at mange vil argumentere for, at tal netop er tal og ikke ord. At f.eks. „13“ er et tal. Men „tretten“ er da vel et ord, er det ikke? I lingvistikken kaldes det i hvert fald et talord (*numeralet*). Og hvis vi så tæller fra nul til ni-hundrede-ni-og-halvfems-tusinde-ni-hundrede-ni-og-halvfems, når vi ikke allerede derved frem til én million ord?

Hvad med polysemer og homonymer inkl. homografer? Sådant findes der forbløffende meget af såvel i dansk som i andre sprog. Skal f.eks. „løb“, der kan være imperativformen af „at løbe“ („Løb! Ellers når du ikke toget!“), men også kan betyde 1. 'afslagt rør på et skydevåben, som projektilet affyres igennem, og som har riflet eller glat inderside', 2. 'konkurrence, hvor man ved at løbe, køre, cykle eller ride skal tilbagelægge en strækning hurtigst muligt', 3. 'sejlbår passage i et hav, en fjord el. lign.', 4. 'hurtigt spillet passage i et stykke musik, f.eks. en skala eller en akkordbrydning, ofte som forsiring til melodien', regnes for ét ord eller flere?

Hvad med bøjningsformer (f.eks. „spis [din mad!]“, „[jeg] spiser“, „[i går] spiste [jeg ikke]“, „[jeg har] spist [meget]“, „[syngende og] spisende [tilbragte de aftenen]“)? Hvad med sammensætninger („diamantmur“, „diamanthus“, osv.)? Hvad med afledninger („sandsigeri“, „intellektualisering“, osv.)? Skal disse medregnes særskilt, når vi opmåler det danske sprog? De potentielle afledningers og sammensætnings antal må være henholdsvis meget højt og endnu højere.

Hvad med alt det, der ikke er rigsmål (såsom dialekter, hvis ellers der stadig findes sådanne, regional-sprog, sociolekter, ungdomssprog, slang, jargon og lign., f.eks. herlovianersprog etc.)? Skal den slags tæles med, når vi skal besvare ovenstående spørgsmål? Hvad med noget sådant som f.eks. „men in black“? Er det et dansk ord? Er det overhovedet ét ord? På engelsk behøver man ikke at samskrive komposita (f.eks. er både „web site“ og „website“ korrekte former), hvorfor „men in black“ sagtens kan opfattes som ét ord. Hvor mange gange skal et fremmedord have været brugt på dansk, før det må regnes som et dansk ord?

Hvad med fagord? Snedkere bruger fagord, som de fleste „ikke-snedkere“ ikke forstår. Det samme gælder biologer, farmaceuter, tarmrensere, bibliotekarer, fysikere, matematikere, leksikografer, osv. I American Chemical Society's CAS Registry er der p.t. registreret 101 million unikke, kemiske – såvel organiske som uorganiske – substanser (bl.a. legeringer, mineraler og salte), og der kommer 15.000 nye til daglig. Der-som man skal kunne skelne mellem alle disse stoffer, hvilket lader til at være et af CAS-registrantens primære formål, må der vel knytte sig et distinkt ord eller i det mindste en distinkt kæde af ord til hver enkelt substans, eller hur?

Hvad med navne? Mange vil måske tænke: „Men navne er da ikke ord!“ Er det nu virkelig sandt? I lingvistikken kaldes navne „proprier“. Selvom proprier er noget andet end f.eks. verber, rangerer de ontologisk set hverken lavere eller højere. Naturligvis kan man tale om forskellighed; derfor er zoologerne i

stand til at sige, at en hest og en krokodille ikke hører til den samme orden. Men at mene, at *proprier* ikke er ord i lige så høj grad som f.eks. *verber*, *appellativer* eller *adjektiver*, svarer til at sige, at en hest ikke er et dyr i lige så høj grad som en krokodille. Selv hvis vi – for at undgå, at vor samtalepartner bliver frustreret og går sin vej – ser bort fra navne på personer, byer, lande, planeter, stjerner, kometer, asteroider, regioner, floder, søer, åer, fjorde, bjerge, dale, gader etc., skal vi vel stadig tage navne på planter, insekter, fugle, fisk og øvrige dyr i betragtning, ikke? En ting er at frakende f.eks. „Johanna“ ordstatus, men er der virkelig nogen, der mener, at „blåmejse“ ikke er et ord? Og hvis „blåmejse“ er et ord, hvorfor må „*Parus caeruleus*“ (fuglens videnskabelige navn) så ikke være det?

Ifølge *Den Store Danske Encyklopædi* er der p.t. beskrevet knap 1 mio. nulevende insektarter i verden (det vurderes, at der findes mellem 2 og 30 mio. endnu ubeskrevne), og i Danmark findes formentlig 20.000–25.000. Hvordan med dansk? Skal vi kun regne de betegnelser med til dansk, der refererer til i Danmark naturligt forekommende arter? Vi har ellers mange ord i det danske sprog, der refererer til noget uden for landet, noget, der aldrig har fundet sted i landet. Er i øvrigt Grønland og Færøerne inkluderet, når vi i denne sammenhæng taler om Danmark? Og hvis vi betragter dansk over f.eks. 1500 år, bør vi så ikke inkludere Norge (inkl. Bohuslen, Jemtland, Herjedalen), Orkney, Shetland, Hebriderne, Island, Gotland, Skåne, Halland, Blekinge samt vel at mærke hele Slesvig og hele Holsten? De har immervæk hørt til Danmark lige fra tidernes morgen og indtil for få århundreder siden. Hvad med saltvandsfaunaen? Den holder vel ikke kun til i danske farvande. Noget lignende må gælde planter, fugle samt dyr i det hele taget. Ifølge www.iplants.org er der p.t. beskrevet 422.000 planter i verden; monumentalværket *Handbook of the Birds of the World* (bind 1–17, 1992–2013) beskriver lidt over 10.000 arter. Og der opdages nye insekter på ugentlig basis samt hidtil ukendte planter, fugle, fisk og andre dyr i hvert fald årligt.

De fleste lingvister hævder, at der i ethvert sprog findes potentielt uendelig mange ord. Med „potentielt“ refereres til den omstændighed, at der løbende opstår ny leksik (sammensætninger, afledninger, låneord, etc.). Denne påstand er blevet gendrevet af den danske lingvist og leksikograf Henrik Holmboe for flere årtier siden. Hvis der fandtes uendelig mange ord, skulle der også findes uendelig lange ord, det er en matematisk konsekvens – således Holmboe. Hertil kommer, at det matematiske maksimum for ord på n bogstaver reduceres på grund af de fonotaktiske regler, der er gældende for et givent sprog.

Der kan konkluderes meget ud fra det ovenstående. Jeg vil nøjes med følgende: For det første råder de skriftsatte sprog over flere ord end de ikke-skriftsatte sprog. For det andet indeholder ODS + ODS-S, dvs. *Ordbog over det Danske Sprog* bind 1–28 (1. udg., 5. opl. 1993–1996) + tillægsbind 1–5 (1. udg. 1992–2005), der, hvis sammensætninger medregnes, kodificerer 290.000 ord, langt fra alle danske ord; kigger vi i de mange tusinde danske leksika, encyklopædier, fagordbøger etc., der findes, vil vi hurtigt finde hundredtusindvis af ord, der ikke er med i ODS + ODS-S. For det tredje: Selv hvis der ses bort fra de mest „irriterende“ elementer – såsom tal, kemi, universets planeter osv., stednavne (inkl. gadenavne, flodnavne osv.), person- samt virksomhedsnavne og lign. – råder ethvert skriftsat sprog over et meget højt antal, mindst en million, ord.

Citater

Ifølge Unesco er godt halvdelen af verdens sprog i fare for at forsvinde. Dansk er næppe iblandt dem. Men i og med at mange universitetsstudier nu om dage foregår på engelsk og der oversættes mindre end tidligere til dansk, kan man måske spørge, om dansk går hen i retning af et blive et hyggesprog?

Suzanne Brøgger i *Politikens kronik*
d. 10. januar 2016.

POST

PP

DANMARK

Modersmål-Selskabet indbyder til Debatmøde og Generalforsamling

Torsdag den 19. maj 2016 kl. 17:00

I Lyngby Stadsbibliotek, Lyngby Hovedgade 28, 2800 Lyngby

Læs mere på www.modersmaalselskabet.dk

Stadsbiblioteket ligger ved Mølledammen lige over for Lyngby Kirke. Det blev opført i 1968-1969 og dannede i 1980'erne rammen om Selskabets generalforsamlinger. Nu vender vi tilbage til møde i Biblioteks-salen og håber ikke mindst på at se mange af vores medlemmer, som bor i netop dette område. **Der er 8 minutters gang fra Lyngby Station, og parkeringskælderen under biblioteket holdes åben ved arrangementer uden for bibliotekets åbningstid.**

Debatmøde om Sproglig mangfoldighed

Forskningschef ved Danmarks Medie- og Journalisthøjskole **Michael Ejstrup** giver oplæg til en debat om den sproglige mangfoldighed, som trives i Danmark og også fremover vil være en del af vores hverdag. Skoler og møder har i flere hundrede år brugt københavnsk som rettesnor for rigtigt og forkert dansk uden at skelne klart mellem skrift og tale. Skriftsproget i skoler og offentlige institutioner er underlagt regler, som bl.a. Dansk Sprognævn anviser

Vi har bestemt både smag og fine fornemmelser, når det gælder sprog. Tiden synes at være inde til at øge forskellene mellem skrift og tale. Det har bl.a. stor betydning for befolkningens tro på sig selv og deres sprog uden for København. Vi er måske ved at være klar til at øge opmærksomheden på betydningen af sproglig ensretning og af at bruge mangfoldigheden aktivt og konstruktivt.

Der er gratis adgang for alle interesserede.

I pausen mellem foredraget og generalforsamlingen serveres en forfriskning.

Ordinær generalforsamling 2016

Dagsorden: 1. Valg af dirigent. 2. Bestyrelsens beretning. 3. Aflæggelse af revideret årsregnskab. 4. Fastsættelse af kontingent for det flg. kalenderår. 5. Indkomne forslag. 6. Valg af bestyrelsesmedlemmer og suppleanter. 7. Valg af revisor og revisorsuppleant. 8. Eventuelt.

Forslag, der ønskes behandlet på generalforsamlingen, må være kommet frem til formanden senest den 5. maj 2016.

Send din mail-adresse til Modersmål-Selskabet! Hvis du har fået et nyhedsbrev fra Modersmål-Selskabet, vil du vide, at vi allerede har din adresse. Men hvis du IKKE har fået en hilsen, selv om du har INTERNET, må du gerne snarest sende en e-post til sek@modersmaalselskabet.dk, så vi kan opdatere vores medlemsregister og sende dig vores nyhedsbrev.

AFSENDER
MODERSMÅL-SELKABET
Wind
Mylius Erichsens Allé 27
2900 Hellerup

Returneres ved varig adresseændring

B